

گذشته

چراغی فرا راه آینده

ماندگار اکنون بر تارک شجره زرین تاریخ فرهنگ و ادب ایران می‌درخشد.

ما نیز به پیروی و اقتفای این فرهیختگان، آستین همت را بالا زده و چرخ گزارش میراث را به مصداق آیه شریفه «انظرونا نقبیس من نورکم» به گردش درآوردیم هر چند که امروز دور گردون بر مراد نیست و جامعه فرهنگی در بستر رکود و سکون آرمیده و ما می‌کوشیم بر تداوم کارهای میراث، تا گزارش نویدبخش و امیدآفرینی را تقدیم کنیم شاید که پرتویی از راهنمای کتاب جاوید اثر باشد و الگو و چراغ راهنما.

خوشبختانه چاپ شماره‌های اخیر، این نوید را داد که ماهنامه گزارش میراث — که از این شماره دوماهنامه شده است — راه خود را پیدا کرده و به اذعان برخی، یادآور انتشار راهنمای کتاب شده است. من هرگز به خود اجازه نداده و نمی‌دهم که چنین قیاس مع الفارق را بپذیرم؛ ما کجا و نویسندگان و مقالات سودمند راهنمای کتاب کجا! که جامعه ادبی و فرهنگی ایران تا دهها سال

مدیون خدمات این مفاخر گرانمایه ایران خواهند بود. اوایل سال جاری راهنمای کتاب به بلندهمت‌ی مدیر توانمند انتشارات سخن تجدید چاپ شد و کتابخانه مرکز پژوهشی میراث مکتوب به بازچاپ جدید این مجموعه

چشم بر هم زدیم و پانزده سال عمر ما بر سر میراث مکتوب گذشت. چه بسیار کسان که در اولین برخورد با جوانی که اکنون سر بر آستان میانسالی می‌ساید، در آینه خیال خود او را شخصی سالخورده یا به قول استاد ایرج افشار خیال‌اندیش می‌پنداشتند و اظهار شگفتی خود را پنهان نمی‌کردند. گویا مدیریت حوزه نسخه‌های خطی — قدیمی و کهن باید با موضوع آن تناسب تاریخی داشته باشد. در این دوران که نشانه‌های کهنگی بیش و کم بر سر و صورت ظاهر شده و البته فرسودگی در ایام نفی بلد هم مزید بر علت آن گردیده، به مصداق الخیر فی ما وقع، کنج عزلت سبب‌ساز شد که تورقی در صفحات پربار گنجینه راهنمای کتاب که از سال ۱۳۳۷ تا اسفند ۱۳۵۷ به طور مستمر منتشر گردید بزنم. هر شماره از شماره دیگر پربارتر. نام بزرگانی چون سعید نفیسی، محمد معین، محمدتقی دانش‌پژوه، مهدی محقق، محمد خوانساری، باستانی پاریزی، محمدعلی جمال‌زاده، سیدمحمد فرزانه، سیدحسین نصر، منوچهر ستوده، محمدجعفر محجوب، محمد پروین گنابادی، احمد بیرشک، یحیی مهدوی و دهها دانشمند فرهیخته دیگر در آن چشم‌نواز است که همه به همت و مدیریت و رادمردی نادره روزگار ما آقای ایرج افشار — حفظه‌الله — صورت گرفته و این مجموعه

۲۱ جلدی آراسته گردید. این مجموعه چنان ذیقیمت است که هر مبلغی که برای آن می‌گذاشتند باز حدّ و ارج آن را معین نمی‌کرد، اما دریغ که همواره اهل مطالعه و تحقیق و پژوهش در این دیار با بضاعت مزجاء خود، روزگار فرهنگی خود را به سر کرده و از فراچنگ داشتن چنین مجموعه‌هایی محروم بوده‌اند. امید است صورت رقومی و دیجیتالی این سلسله جلیله در شکل لوح فشرده با بهایی مناسب عرضه شود تا محققان جوان این دوران که با رایانه و لوح فشرده بیشتر انس و الفت پیدا کرده‌اند، بتوانند از مقالات ارزشمند و مفید آن بهره‌وری ببرند.

شک نیست که هیچگاه لوح فشرده جای کتاب را نمی‌گیرد و کتاب جای لوح فشرده را، اما عصر جهانی ارتباطات و گسترش رسانه‌ها، سرعت دسترسی آسان به اطلاعات، ذائقه‌های اهل علم و دانش را دگرگون کرده و فرهنگ بهره‌وری را تغییر داده و شیوه‌های پژوهش تحت تأثیر این دستاورد نوین رنگ باخته و گویا نسل آینده با کاغذ وداع خواهد کرد. این وداع با جایگزینی نامه‌های الکترونیکی (Email) به جای نامه‌های کاغذی آغاز شده و البته در حال حاضر در برخی از کشورهای پیشرفته، تدریس و آموزش در فضای مجازی حتی برای کودکان و نوجوانان دوران آزمون و خطای خود را طی می‌کند.

اگر تاکنون تألیف و تدوین و نگارش و چاپ کتاب در این عصر هنوز از رونق نیفتاده، به دلیل عدم تغییر در فرهنگ همگانی است. چون هنوز فاصله بین استاد و دانشجو و دانش‌آموز و آموزگار در این زمینه بسیار است و هر دو کاملاً با فرهنگ استفاده از رایانه و اینترنت آشنا نیستند. مدتی است که در این اندیشه‌ایم که مجموعه آثار منتشرشده میراث مکتوب را در قالب یک لوح فشرده برای استفاده همگان آماده و منتشر کنیم. این کار را با درج مقالات و مطالب آینه میراث و گزارش میراث در وبگاه میراث مکتوب شروع کرده‌ایم. اکنون برخی از دانشگاهها و مراکز علمی دنیا آثار و منشورات خود و حتی تصویر یا تمام تصاویر برخی مخطوطات کتابخانه‌های خود را از جمله کتابخانه دانشگاه پرینستون برای استفاده عموم

روی اینترنت قرار داده‌اند. پایگاه الوراق و الشامله و یعسوب‌الدین و... نیز متون چاپ شده را همراه با امکان جستجو به طور رایگان جهت بهره‌برداری علاقه‌مندان در اختیار قرار داده‌اند. امید است مرکز رایانه‌ای علوم اسلامی نور در قم هم مجموعه نرم‌افزارهای خود را روی شبکه جهانی قرار دهد.

البته رعایت انضباط و اخلاق حرفه‌ای بر همگان لازم است. احترام گذاشتن به حقوق معنوی و مالکیت فکری ناشران و مؤلفان که از مصادیق شرعی حق الناس است، چیزی نیست که به سادگی بتوان از کنار آن گذشت. ما به برخی از مراکزی که بدون کسب اجازه از میراث مکتوب و محققان و مصححان آن آثار، در نرم‌افزارهای خود آثار این مرکز را درج کرده‌اند نامه نوشتیم و تذکر دادیم و استیفای حقوق محققان خود را اعلام کردیم. و البته اگر از این پس با هماهنگی قبلی چنین کاری را انجام دهند، مشروط بر اینکه تخفیف کافی را برای مشتریان خود در نظر بگیرند و بعد از دو سه سال آنها را در وبگاه خود برای دسترسی سریع و آسان و رایگان، برای همگان قرار دهند، موافقت خود را اعلام می‌داریم.

مطلب را با یادکرد راهنمای کتاب آغاز کردم و با جمله‌ای درباره آن خاتمه می‌دهم. به نظر رسید با درج برخی از پژوهشهای بزرگان فرهنگ و ادب که در راهنمای کتاب چاپ شده، برخی مقالات را چاپ کنیم تا هم از آنان یادی کرده باشیم و هم دانشجویان و علاقه‌مندان به این حوزه را با این تحقیقات آشنا سازیم. مطلبی که برای این شماره در نظر گرفته‌ایم مقاله‌ای است که مرحوم سید محمد فرزانه درباره تصحیح دیوان حافظ در سال ۱۳۳۸ در شماره چهارم، سال دوم راهنمای کتاب با عنوان «چند نکته در تصحیح دیوان حافظ» نوشته‌اند. این مقالات به‌سان درسنامه‌ای برای محققان جوان است که با دقت و تیزبینی و نازک‌اندیشی نسل گذشته و نیز با روش و منش علمی و عالی‌همتی و تقوا و اخلاق حرفه‌ای دانشمندان پیشین آشنا شوند. خداوند بزرگ همه این فرزندان درگذشته را مشمول رحمت و الطاف کریمانه خود قرار دهد! آمین!

